

Paradigma

T.Kuhnem zavedený pojem je poměrně mladý – 60.léta (řecké slovo *paradeigma* původně znamenalo gramatický vzor, precedens, podle něhož se analogicky řeší všechny případy, které mohou nastat).

Paradigma - dominantní koncepce či myšlenka, která ovládá celý obor. Příklad změny paradigmatu dokládá Kuhn na příkladu koperníkovského obratu v astronomii – tj. obratu od ptolemaiovského geocentrismu k heliocentrismu. V typickém případě je paradigma přijímáno stejně samozřejmě a bez pochybností jako církevní dogma.

Paradigma nelze porazit žádným pozorováním či měřením, ale pouze novým paradigmatem, které je postupně vytlačí, přičemž tento konflikt na sebe bere nezřídka podobu spíše generačního sporu.

Vzhledem k velmi intenzivnímu citovému navázání většiny lidí na paradigmatu má velký význam o jejich existenci a funkci vědět, neboť střety mezi paradigmaty, nesenými různými osobami, patří k nejintenzivnějším a nejnepříjemnějším zážitkům, do nichž namísto ideálu vědy jakožto odtahujícího pozorování světa včetně sebe sama „sine ira et studio“ nastupují emocionální potenciály v minulosti prožívané například v náboženských válkách. Jakkoli jsou paradigmatu pro rozvoj nauk nezbytná a neodmyslitelná, je dobře mít neustále na paměti jejich relativitu a skutečnost, že automaticky sebe sama obrňují proti jakékoli polemice.

Paradigmatem nakonec je i darwinovský (či neodarwinovský) předpoklad, že žádný živý organismus (nověji gen) nevykazuje strukturu či způsob chování, které by mu nepřinášely přímo či nepřímo nějaký prospěch, v posledku chápaný jako maximální rozšíření sebe sama v co největším počtu kopií. Darwin spatřil v přírodě jako zásadní ty momenty, které hýbaly raně kapitalistickou viktoriánskou Anglií: konkurenci, přežívání schopnějších a odumírání špatně přizpůsobených, zápas o nedostatkové zdroje, populační explozi a nadprodukcí potomstva. Není vůbec náhodou, že lisenkovská éra v SSSR veškeré „tvůrčí“ aspekty konkurence i její samu existenci v přírodě popírala a důraz kladla na aktivní přizpůsobení a že současná anglosaská koncepce sobeckého genu (**Dawkins**) a sociobiologie (**Wilson**) představují živý svět jako bojiště velkého množství zcela egocentricky orientovaných jednotek, zaměřených pouze na sebezprosažení jakýmikoli prostředky.

Komárek S. (1997) Dějiny biologického myšlení.